

О. В. КУЗНЄЦОВА (канд. політ. наук)
Донецький інститут залізничного транспорту

ГУМАНІТАРНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ (НА ПРИКЛАДІ ОПТИМІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ПОЛІТОЛОГІЇ)

У наданій статті аналізуються шляхи оптимізації самостійної роботи студентів технічних вузів з дисципліни «Політологія» задля підвищення гуманітарної підготовки майбутніх інженерів. Надаються рекомендації щодо завдань для самостійного опрацювання, розглядаються різноманітні підходи до підвищення якості самостійної роботи студента.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, політологія, самостійна робота, технічний вищий навчальний заклад.

На сьогодні основним завданням вищої освіти в Україні є формування особистості майбутнього фахівця, здатної до самоосвіти та саморозвитку протягом усього свого життя. Вивчення політології у технічних вищих навчальних закладах (ВНЗ) відповідає завданням гуманітарної підготовки фахівців інженерних спеціальностей, що допомагає студентам у формуванні їх політичної свідомості та культури. Здатність до самовиховання, а також соціальна та політична відповідальність формуються у студентів, насамперед, під час самостійної роботи при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного профілю. Не зупиняючись на загальних проблемах організації та контролю самостійної роботи у технічних вузах, акцентуємо увагу на питаннях, пов'язаних з викладанням політології. Отже, проблема організації самостійної роботи студента (СРС) постає реальним практичним завданням, яке потребує свого вирішення задля підвищення результатів навчально-виховного процесу. Тому тема гуманітарної підготовки в умовах правильної організації самостійної роботи студентів при вивченні предметів соціально-гуманітарного циклу по відношенню до інженерно-технічних дисциплін є **актуальною**. СРС з дисципліни «Політологія» для технічних вузів не повинна займати багато часу, але достатнього для ознайомлення та обмірковування основного матеріалу.

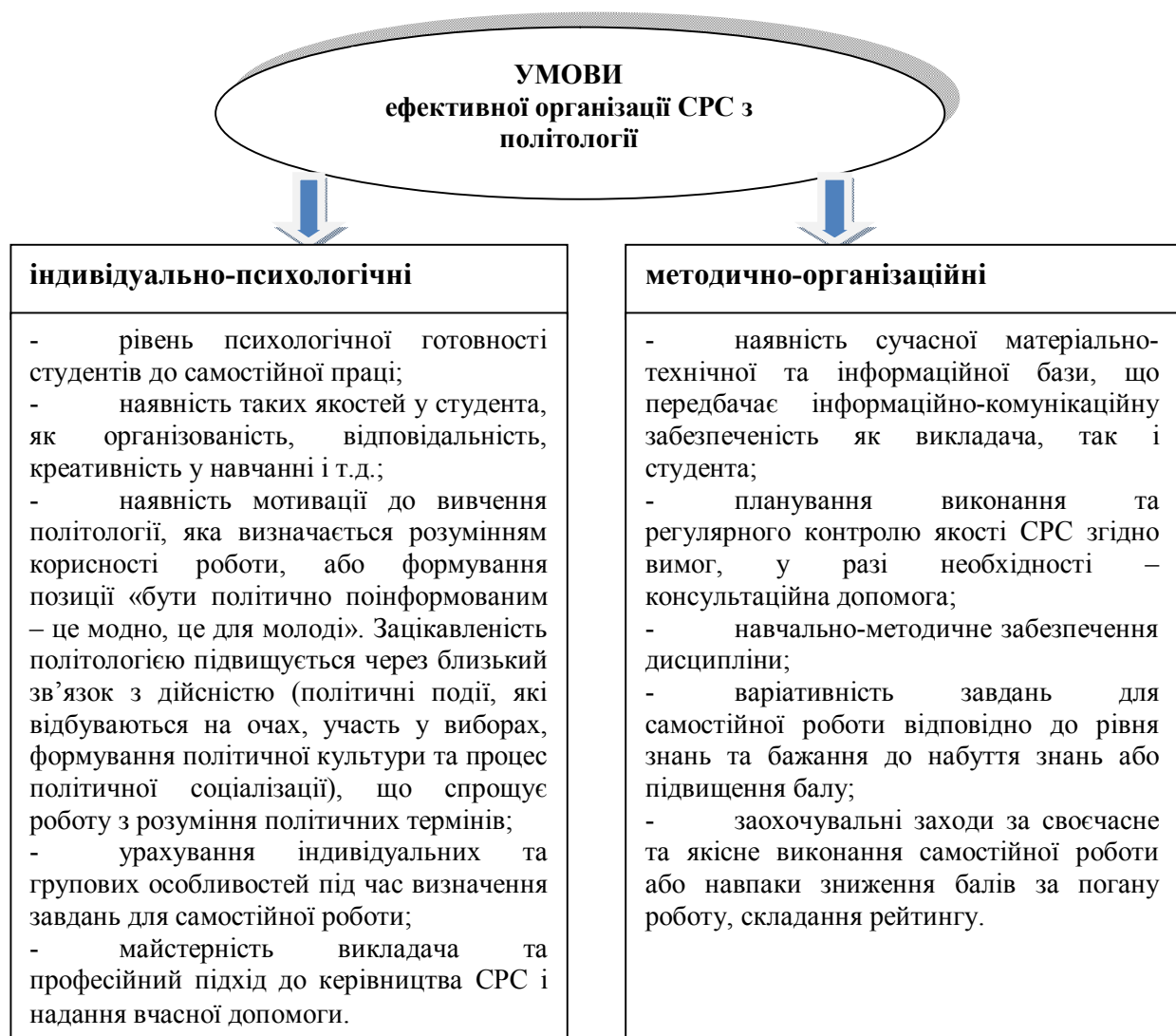
Проблема організації СРС розглядається у роботах таких фахівців, як Вяткін Л.Г., Гарунов М.Г., Малихін О.В. [2], досліджується у дисертаціях Онучак Л.В., Юшко Г.М. [4], саме у технічних вузах - Сеніної О.А., Хом'юк І.В. [7]. Але замало представлено робіт щодо організації СРС у вивченні політології студентами технічних спеціальностей. Тому ця проблема потребує розгляду, бо є важливою в умовах гуманізації вищої освіти.

Проведений аналіз існуючих визначень поняття «самостійна робота» дозволив зробити висновок, що вона, по-перше, розглядається як вид діяльності, яка стимулює пізнавальну активність, по-друге, як комплекс заходів щодо керівництва самостійної діяльністю студентів. Але, на наш погляд, треба розглядати самостійну роботу з непрофесійно-орієнтованих дисциплін у технічних навчальних закладах як основу гуманітарної підготовки для подальшого самонавчання, яке формує вміння самостійно поповнювати свої знання та сприяє подальшому розвитку мислення. Тому **метою** цієї роботи є аналіз шляхів оптимізації самостійної роботи з політології для гуманітарного розвитку фахівців інженерно-технічних спеціальностей.

З урахуванням світових тенденцій гуманізації освіти, навчання в українських технічних вузах має спрямовуватися на формування навичок безперервного навчання з метою постійного удосконалення своїх знань. При цьому роль викладача у навчальному процесі не істотно зменшується, а змінюється. Він перетворюється від того, хто надає готові знання до консультанта-помічника у процесі самовиховання та самонавчання. Замість того, щоб тільки планувати та контролювати, роль викладача стає більш рекомендувальною та орієнтуючою.

Деякі автори відзначають, що частка СРС щодо аудиторних знань повинна постійно зростати [6]. Однак, скорочення аудиторних занять на користь самостійної роботи не вирішує проблеми підвищення якості вивчення предмету, бо не завжди збільшення часів на самостійну роботу дійсно затрачується на активну пізнавальну діяльність. Можна погодитися з думкою, що студенти не готові повною мірою реалізувати принцип самостійної роботи, оскільки цей вид діяльності сприймається не як необхідність професійного та особистісного самовдосконалення, а як поза навчальне навантаження, котре зводиться до мінімуму або зовсім ігнорується [3, с.142]. І, в першу чергу, це стосується дисциплін соціально-гуманітарного циклу у технічних вузах. Потрібно, щоб збільшення самостійної роботи та відповідне зниження аудиторного навантаження супроводжувалось адекватним збільшенням кількості академічних годин, що відводяться на контроль СРС, поточні консультації та індивідуальну роботу зі студентами, розробку навчальних та науково-методичних матеріалів. Години на організацію та контроль СРС не вносять до розкладу, а на консультаціях викладач повинен ще й приймати різноманітні заборгованості студентів, надавати їм індивідуальну допомогу, консультувати тих, хто бажає взяти участь у конференціях та соціально-політичних заходах. Тому мова має йти не про збільшення часів на самостійну роботу, а про таку організацію СРС, яка дозволить розвивати вміння вчитися та творче застосовувати у подальшій професійній діяльності здобуті знання з дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Умови, які забезпечують успішне виконання самостійної роботи у процесі оволодіння дисципліною «Політологія», можна поділити на індивідуально-психологічні та методично-організаційні:

Організація самостійної роботи у процесі вивчення політології охоплює декілька етапів: початковий, основний, підсумковий.

П
О
Ч
А
Т
К
О
В
И
Й

визначення мети та місця СРС у навчальному процесі, індивідуально-психологічних особливостей та ступінь мотивації студентів, що дозволить максимально враховувати існуючі можливості. Для цього можна провести опитування, наприклад: Чи плануєте Ви свою самостійну роботу та на який час, які труднощі виникають та які причини невиконання СР, як працюєте з першоджерелом? Які види самостійної роботи Вам подобаються найбільше (робота з підручником, конспектом, тестові завдання, підготовка презентацій, написання есе, складання опорно-логічних схем)?

О
С
Н
О
В
Н
И
Й

- використання різних форм та джерел самонавчання, враховуючи, що нові знання і вміння легко засвоюються тоді, коли вони ґрунтуються на раніше набутих;
- використання індивідуальних та диференційованих завдань, їх поділ на обов'язкові та творчі;
- визначення тривалості завдань на самостійне опрацювання з урахуванням їх складності;
- індивідуалізація та інтенсивність роботи з більш підготовленими студентами;
- використання різноманітних технологій навчання (*комунікативних* - дискусій, прес-конференцій, дебатів, круглих столів та *ігрових* - рольові, імітаційні);
- регулярність консультацій; своєчасне інформування про форми контролю та терміни виконання завдань.

П
І
Д
С
У
М
К
О
В
И
Й

- з'ясування етапів та розробка індивідуальних форм контролю, підбір раціональних засобів перевірки завдань самостійної роботи;
- аналіз та систематизація, порівняння отриманих результатів виконання завдань з очікуваними;
- висновки щодо оптимізації подальшої самостійної роботи студентів.

Методика організації виконання завдань для самостійної роботи залежить від структури, характеру та особливостей курсу, обсягу годин, індивідуальних особливостей студентів. Розглянемо деякі види завдань для самостійного опрацювання матеріалу, які пропонуються студентам ДонІЗТ під час викладання політології та які можуть бути рекомендовані для інших технічних ВНЗ. Надані рекомендації сприяють підвищенню рівня гуманітарної підготовки студентів інженерно-технічних спеціальностей:

➤ виконання самостійних індивідуальних творчих завдань (ІТЗ), що є корисним у викладанні дисциплін гуманітарного циклу. Студенти працюють у групі з 5 студентів (так звана «творча п'ятірка») над вирішенням однієї задачі. Групи можна об'єднувати згідно рівня

знань та вмінь, зацікавленості до даного курсу, дружніх відносин. Кожна група отримує програму виконання та розробляє план роботи зі списком виконавців, який обговорюється з викладачем. Він призначає головного, якому надаються додаткові бали. Кожний виконує свою частину роботи, яка потім органічно входить у загальне вирішення проблеми. Виконання ІТЗ закінчується письмовим звітом з висновками та виступом на практичному занятті. Можна запропонувати рецензування за коловою системою, коли письмовий звіт, який виконується однією групою, може перевірятися іншою. Замість рефератів, яких може бути на занятті доволі багато (як правило, підготовлених не самостійно), на занятті – 2-3 групи виступають з підготовленим ІТЗ. Згідно модульно-рейтингової системи, дисципліна «Політологія» у ДонІЗТ читається в одному семестрі та розділена на два модулі, тому таких виступів групи у кожному модулі – 2;

➤ проектування реальних політичних процесів на заняттях з політології, що захоплює студентів та покращує розуміння тих процесів, в яких вони приймають участь, таким чином, вчать дискутувати та відстоювати свою власну позицію. Так, тема міжнародних відносин розглядається у формі круглого столу «Україна на міжнародній арені», коли група з 10 студентів представляє різні напрямки зовнішньої політики України, а інші студенти – «журналісти» задають свої питання;

➤ проведення п'ятихвилинного тестового експрес-опитування закритого типу на кожному практичному занятті. Це на «задовільно», якщо є бажання на «добре» та «відмінно», то додаткові завдання-тести з відкритими відповідями. Закриті тестові завдання формулюються згідно лекцій, щоб уважно слухали, а з відкритими – із додаткових джерел. Тестовий контроль знань дозволяє диференціювати рівень знань, є об'єктивним, чітким та зрозумілим. Але не слід занадто захоплюватися тільки тестовою формою контролю. З суспільствознавчих дисциплін важко скласти тести з однозначними відповідями, до того ж вихолощується сама сутність гуманітарної освіти – вміння мислити, формулювати свої думки, вибудовувати логічну систему доказів, задавати ціннісні, світоглядні орієнтири [5, с.40];

➤ серед ефективних видів самостійних завдань можна виділити: складання списку статей певної теми з їх анотуванням (стислий зміст, перелік питань, порушених у ній) або на вищий бал рецензуванням за пропонованою схемою (тема статі, автор, де розміщена, її актуальність, основні положення та висновки); складання словника понять з тем для самостійного опрацювання, опорних схем або заповнення таблиць (обов'язковим є надання списку рекомендованої для виконання літератури); письмові завдання з різною «ціною» балів, які студент сам обирає, при цьому враховується термін виконання (якщо раніше – додаються бали, якщо пізніше – знімаються), наприклад, надати декілька визначень одного політологічного поняття з різних підручників або опрацювати документ (нормативно-правовий акт або програму партії).

Відзначимо, якщо надане завдання з політології містить надмірний за обсягом або складний для сприйняття студентами технічних вузів матеріал, то слід очікувати, що більша частина взагалі його проігнорує в силу «нездійсненності», а ті студенти, які сумлінно вивчать запропонований матеріал, витратять на це набагато більше часу, ніж відведено робочою навчальною програмою. Об'єктивно, щоб повністю засвоїти тему семінару й підготувати всі винесенні на обговорення питання, студент повинен прочитати кілька десятків сторінок наукового тексту і вникнути в його зміст. Найчастіше студенти та викладач розподіляють матеріал, але тоді студентом засвоюється тема не цілком, а викладач не може об'єктивно оцінити якість підготовки. При перевищенні в процесі навчання індивідуальної межі інтелектуальних і фізичних можливостей у студентів зменшується мотивація до здійснення самостійної роботи [1, с.13]. Тому задача викладача зорієнтувати на певний матеріал, навіть скорочений, але потім на занятті надати одне-два питання на роздум щодо теми заняття. Важливим є розробка методичних вказівок та рекомендацій щодо виконання самостійної роботи, надання літератури, переліку питань, на які треба звернути увагу.

Найголовнішими результатами ефективної організації СРС у процесі оволодіння дисципліни «Політологія», на наш погляд, має стати:

- набуття навичок роботи з довідковими матеріалами політологічних досліджень та політичною інформацією, які сприятимуть подальшій самоосвіті;
- проведення самостійного логічного аналізу як політичних подій, так і навчального матеріалу: виділення головних положень, їх формулювання, конкретизація, систематизація змісту навколо цих положень, а також вміння робити висновки та згідно з ними висловлювати власну думку з приводу будь-якого суспільствознавчого питання. Розвиток творчої активності щодо отримання та закріплення знань з політології, вміння систематично працювати з літературою виробляє навички прийняття рішень, що є важливим для майбутнього фахівця;
- застосування теоретичних знань до вирішення практичних питань (участь у виборах, формування політичної свідомості та культури).

Проведений аналіз оптимізації самостійної роботи з політології у технічних вузах дозволив зробити наступні **висновки**:

1. Організація самостійної роботи студента – це не є завдання якоїсь однієї дисципліни, її значення у формуванні системи навичок самостійної праці взагалі. Між предметні зв'язки для гуманітарної підготовки студента є дуже важливими, тому це треба постійно підкреслювати, щоб забезпечити при вивченні політології у технічних вузах загально-професійне навчання фахівця.

2. Кар'єра у сучасних умовах залежать від вміння знаходити нестандартні рішення завдань, здатності до прогнозування результатів самостійних дій, що вимагає в організації СРС отримання навичок та досвіду з розвитку внутрішньої та зовнішньої самоорганізації майбутнього фахівця. Гуманітарна підготовка майбутніх інженерів розширює його кругозір, розвиває такі якості, як вміння працювати зі спеціальною літературою, довідниками, періодичними виданнями, сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Наявність «зайвих» знань допоможе у кар'єрі або бажання змінити країну зробить з інженера відомого політика.

3. При організації СРС з політології у технічних вузах треба враховувати обмежений бюджет часу, що вимагає відповідного системного підходу на єдиній методологічній основі. Для цього мають бути чітко визначені зміст і мета, план виконання, форми контролю та критерії оцінки ефективності, організаційно-методичне забезпечення дисципліни. Нереальність виконання домашніх завдань через великі обсяги, недостатнє методичне забезпечення призводять до зниження якості навчання, перешкоджають виконанню завдань з інших дисциплін, що вивчаються у семестрі.

4. Самостійна робота з політології здатна активізувати творчу діяльність через складання політичних портретів або характеристики політичних лідерів, участь у науково-практичних конференціях та круглих столах з актуальних питань соціально-політичної проблематики, ситуаційному моделюванні, у студентських проектах соціально-політичної спрямованості, тобто формування активної громадянської позиції студентів.

5. На сьогодні безперервна освіта є необхідною умовою розвитку суспільства, що передбачає постійну перепідготовку, модернізацію знань і вмінь. І саме СРС має розвивати прагнення до активної пізнавальної діяльності впродовж усього життя. Самостійна роботи має передбачати активну та свідому участь саме тих, кого навчають. Зусилля викладача слід спрямовувати на виховання цієї активності. Дисципліна «Політологія» для студентів технічних вузів не є професійно-орієнтованою, але її вивчення необхідне для майбутнього фахівця кожної галузі господарства країни.

Список використаних джерел

1. Буряк, В. Самостійна робота як системо утворюючий елемент навчальної діяльності студентів //Вища школа. – 2008. – №5. – С.10-23.

2. Вяткин, Л.Г. Уровни познавательной самостоятельности студентов педагогических вузов / Вяткин Л.Г., Ольнева А.Б., Турчин Г.Д. // Актуальные вопросы региональной педагогики: Сб.науч.тр. - Саратов, 2002. - С.35-38; Гарунов М.Г. Самостоятельная работа студентов. - М.: Знание, 1998; Малихін, О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект : монографія / Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 306 с.
3. Кайдалова, Л.Г. Організація та контроль самостійної роботи студентів / Кайдалова Л.Г., Шевченко Н.В. //Проблеми освіти: науково-методичний збірник. – К.: Наук-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип.37. – С.136-142.
4. Онучак, Л.В. Педагогічні умови організації самостійної поза аудиторної роботи студентів економічних спеціальностей. Автореф. дис...канд.пед.наук. – К., 2002. – 18с.; Юшко, Г.Н. Научно-дидактические основы организации самостоятельной работы студентов в условиях рейтинговой системы обучения. Автореф. дисс.... канд.пед.наук. – Ростов-на-Дону, 2001. – 23с.
5. Паршакова, О. Проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у світлі Болонського освітнього процесу //Вища освіта України. – 2010. - №2. – С. 37-43.
6. Про стан впровадження нових інформаційних технологій для науково-методичного забезпечення самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів //Інформаційний збірник МОН України. – 2003. - №1. – С.3-6; Гилюн, А.В., Колесник, Л.А. Самостоятельная работа студентов в свете новой парадигмы высшего образования [Эл.ресурс] – Режим доступа: <http://www/trajectory.org.ua/analytics/education-viewpoint>
7. Сенина, О.А. Организация самостоятельной работы студентов по общепрофессиональным дисциплинам технического вуза с использованием электронных учебных пособий (на примере электротехнических дисциплин). Автореф.дис...канд.пед.наук. – Тольятти, 2011. – 21с.
8. Хом'юк, І.В. Формування вмінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм. Автореф.дис...канд.пед.наук. – Вінниця, 2002. – 20с.

Надійшла до редколегії 19.09. 2011

Кузнецова Е. В. Гуманитарная подготовка студентов технических ВУЗ (на примере оптимизации самостоятельной работы по политологии)

В данной статье рассматриваются пути оптимизации самостоятельной работы студентов технических вузов по дисциплине «Политология» с целью повышения гуманитарной подготовки будущих инженеров. Даются рекомендации по формулированию заданий для самостоятельной работы, анализируются различные подходы к повышению качества самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: гуманитарная подготовка, политология, самостоятельная работа, техническое высшее учебное заведение.

Kuznietsova O. V. The Humanitarian Training of Students at Technical Higher Educational Institutions Based on Improvement of Self-instruction in Political Sciences

The article analyses the ways that are supposed to improve students' self-instruction in political sciences at technical higher educational institutions. The author presents recommendations on working out tasks for self-instruction. Various approaches that are to raise level of self-instruction are shown in the article.

Key words: humanitarian training, political sciences, self-instruction, technical higher educational institutions.